

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. XV. Iram regnantibus ex æquo, & subditis noxiā esse.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](#)

**Constitutio
Christia-
norum le-
dio, oratio,
concio ex-
cipiat.** *ritilitatis, nihil immodestia admittit. non prius discumbitur, quam oratio ad Deum pragatur. editur, quantum esurientes capiunt bibitur, quantum pudicis est vire: ita saturantur, ut qui menimerint etiam per noctem adorandum Deum sibi efficiat fabulantur, et qui sciant Dominum audire. Post aquam manualem & lumina vi quisque de scriptura sanctis, vel de proprio ingenio potest prouocatur in medium, Deo canere: hinc probatur quomodo libert. Atque oratus conuiuii dirimir: inde disceditur non in cateruas clesionum, neque in clastes discursationum, nec in erupiones lasciviarum, sed ad candem curam modestiae, & pudicitiae, vt qui non tam carnem coenauerint, quam disciplinam.*

C A P V T X V.

*Iram Regnantibus ex aequo, & subditis
noxiam esse.*

S. I. **V**OLVPTATES vicisse magna pars est sa-
pientiae, iram frenasse animi fortis est, & pe-
ne inquietus ideoque & hac moderatio in Republica
omnino est necessaria, connecta est cuius conideratio,
cum illis que de voluptatibus diximus. Ex vino e-
nim, & molli educatione praecipue iracundia nascitur.
Naturam, inquit Seneca l. 2. de ita, c. 20. mutare, difficile
est; nec licet semel mixta nascitum clementia conuertere. Sed
in hoc non profruit, vt calentibus ingenio substrahatur vinum:
quod pueris Plato negandrum putat, & ignem yet igne inci-
tar. Nec cibis quidem implendi sunt, id est dentur enim cor-
pora, & animi cum corpore tunc rescent.

Eadem que in bonam spem pueros adducunt, insolentiam, & iracundiam genciant. Nihil magis facit iracundos, quam educatio mollis, & blanda. Ita Senecelib. 2. de ira cap. 21. Ideo, ait, in desidiam, octumque non resoluimus, & procul à contactu deliciarum retinebimus.

Deliciae superbiā instillant, inde iracundia

*Vnici &
pupilli ma-
li indulgen-
tia, & lice-
tia.*

Matriab-
ßergentilz

*sergentila
crymas, si-
lius veras,
seras, ma-
gnas lacry-
mas exstet-*

*Causa cur
delicati fa-
cile irascan
tur*

117.

*Qui nun-
quam offen-
dit filium,
fecit contu-
macem.*

ferunt. Imo vero tibi gratias non debet, quia eum corrupisti. Omnia blanditiarum memoriam una monitione excusisti. Verum hinc de rebus agam libro de institutione, nunc iam luxuriae filiam consideremus. Luxuria in quam filiam, sed matrem crudelitatis, & administrant. Affinis enim delitiis est immanitas. Nero ita mollis erat, ut nihil virile, ita crudelis ut nihil molle habere videretur.

Ira seu ὕργη est ἔργος τοῦ λόγου πυρωτείας φανούμενης, Luxuries
ἢ φανούμενης τὴν ἐπιτιθέμενην, τὸν εἰς τὸν τὸν, οὐ εἰς αὐτὸν fons crudelis,
μὲν περισσεύοντος. Ira est cupidus vindictæ. 2. cum litatis.
dolore seu tristitia. 3. Vindictæ apparentis. 4. propter
apparentem despiciētiam vel sui, vel εἴς cuiuspiā,
non conuenienter. ita 2. Rhet. c. 2. optimus definientem. *Ira ex opere*
magister. Despicientiam vero triplicem constituit. *nione con-*
κατεψήσαν contemptum, cum nihil rem aestimat, & *temptus.*
personam. *Ἐπαγεῖσαν* qui est contemptus cum vo-
luntatibus impedimentum ponitur, non ut ipse cō- *Triplex cō-*
modi quippiam ea ex re nanciscatur, sed ne alteri ac- *temptus.*
cedat. *ἰέναι* contumeliam, cum alteri documentum
molesta que infertur, cum dedecore patientis, non
ut aliud sibi accedat, sed ut voluntatem capiat.

Seneca lib. i. de ira cap. 3. Citat definitionem Ari-
stotelicam; iram esse , cupiditatem doloris reponen-
di. Differt autem ab irato, iracundus, vt ibidem c. 4.
exponit Seneca, vt ebriosus, ab ebrio, timens, à timo-
do. Cicero in 4: Tusc. codem modo differre, sicut anx-
ietas, ab angore. Varietatem iracundorum descri-
bit Seneca. Cetera, quo pluribus apud Gracos nominibus, in
species iram distinguunt, quia apud nos vocabula sua non ha-
bent, praterib[us] etiam si amarum nos, acerbumque dicimus nec
minus stomachosum, trahiosum, clamosum, difficilem, asperum;
qua omnia irarum differentia sunt. Inter hos morosum ponas *Varia ira-*
licet, dilicatum iracundum genus. Quedam enim sunt ire, que rum gene-
tra clamorem confidunt; quedam non minus pertinaces, quā ra.
frequentes; quedam saepe manu, verbis parciore, quedam in
verborum, maledictorumque amaritudinem effusae; quedam
ultra querelas, & auerstationes non excent; quedam aliae gra-
uesque sunt, & introrsus versa. Mille aliae species sunt mali
multiplicis.

Graci πικρὸς μικρολόγος ἀκεχρήλος χαλεπής, κρυπτὸς
χόλος, διστάσεως ἄρρενος, οὖν θύμος, θυμοτελεῖς appellant.
Satis de cognoscenda ira dictum, quam vincere, quā
definitē præstantius est.

§.3. Summum estira, & publicum malum: Vehementius enim, quam res vlla orbem afflixit. Quod & Homerus indicasse voluit, cum μῆτιν Achillis θλομέλων, perditricem appellat. Sene calib. 3. de ira cap. 2. Denique cetera singulos corripiunt: hic vnis affectus est, qui interdum publice concipiuntur. Numquam vniuersus populus, vnius est malum, femina amore flagravit: nec in pecuniam, aut lucrum tota ciuitas spem suam misit. ambitio virilium singulos occupat, impo-
corripit.

tentia non est malum publicum: sive in utram vno agmine itum est. Viri, feminis, senes, pueri, principes, vulgusque consenserunt: & tota multitudine paucissimis verbis concitata, apud ipsum concitatem antea esset. Ad arma protinus, ignesque discursum est, & indicata sumitum bella, aut gessa cum ciubus. Tote cum stirpe omni crevata domus: & vrodo elogio fauorabilis habitus in medio honore, iram sue concionis exceptis, in Imperatorem suum legiones pila retroserunt. Dissedit plebs tota cum patribus, publicum consilium, senatus non expectatis delectibus, nec nominato Imperatore, subito sis, sua duce legit: ac per recta virbis, nobiles consedunt at viros, supplicium manu sumpti. Violauit Furor con-
legationes, rupto iure gentium, rabiesque in anima ciuitatis tem-titatus in-
tulit: nec datu*r* iepus, quo resideret tumor publicus: sed deductae
protinus classes, & onerata tumultuaria milite sine more, sine
auspiciis, populis ducti in utram agmina fortuita, raptaque pro-tegros po-
stratis, levando in utram cladem, et obsecrante invictis

Saul sacerdotes, & virbem eorum subito concidit, Nabuchodonosor tres viros principes, ad ignem damnat. Cambysis iracundiam, cum ebrietate coniunctam, retuli capite antecedente. Regibus vero maxi-

me conuenit sine ira agere. Pulchre Sen. l.3. de ira c. 16.
 me conuenit sine ira agere. Pulchre Sen. l.3. de ira c. 16.
 Sed cum vtilis sit seruentibus, affectu suorum. & huius prae-
 pue rabidi atque effrenis continentia, vtilior est regibus. Perie-
 runt omnia, vbi quantum suader ira, fortuna permittit: nec
 diu potest, qua multorum malo exercetur, potentia stare. Peri-
 clitantur enim, vbi eos, qui separatis gemini, communis me-
 tus iunxit. Plerisque itaque modo singuli matuerant, modo
 vniuersi, cum illos conferre in unum iras publicus dolor coegi-
 set. Atque plerique sic iram, quasi insigne regium exercuerunt,
 sicut Darius, qui primus, post ablatum Mago imperium, Persas
 & magnam partem Orientis obtinuit. Nam cum bellum Scy-
 this indexisset, Orientem cingebus, rogatus ab Oebazo no-
 bili sene, ut ex tribus liberis, vnam in solarium patri relinque-
 ret, duorum opera vteretur: plusquam rogabatur pollicitus, o-
 nimes se illi dixit remissum: & occisos in conspicu parentis
 abiect, crudelis futurus. si omnes abduxisset: At quanto Xerxes
 facilior? qui Pyrho quinque filiorum patri, vnu vacationem
 petenti, quem veller, eligere permisit: deinde quem elegerat, in
 partes duas distractum ab utroque via latere posuit, & hac vi-
 etima luctuaria exercitum. Habet itaque quem debuit exi-
 tum. Vetus, & late, longeque fatus, ac stratum vbi que ruina
 suam cernens, medius inter suorum cadauera incexit. Hac
 barbaris regibus feritas in ira fuit? quo nulla eruditio, nullus
 litterarum cultus imbuerat: dabo tibi ex Aristotelis sinu, regem
 Alexander iracundus Alexandrum, qui Clyrum carissimum sibi, & vnaeducatum,
 inter epulas transfodit, & manu quidem sua, parum adulan-
 tem, & pigreec Macedone ac libero in Pericam seruitutem
 Lysimachus transeuntem. Nam Lysimachus, & que familiarem sibi, leoni
 Alexandro obiecit. Nunquid ergo hic Lysimachus, felicitate quadam
 dentibus leonis elapsus, ob hoc cum ipse regnaret, mitior fuit?
 Nam Telephorum Rhodium, amicum suum vnde decur-
 tarum, cum aures illi in aspergimine abscedisset, in cauea velut no-
 sum animal aliquod, & in usitatum diu pauci: cum oris de-
 truncati, mutilatique deformata humanam faciem perdi-
 disset. Accedebat fames & qualor & illuviae corporis, in ster-
 core suo destituti, callosis super hac genibus manusque, quas
 in vsum pedum angustia loci cogebant, lateribus vero attritu
 exulceratis, non minus feda, quam terribilis erat forma eius
 videntibus: factusque pena sua monstrum, misericordiam quo-
 que amiserat, tamen cum dissimilatus esset homini, qui illa
 patiebatur, dissimilator erat, qui faciebat. Utinam ista securia
 intra peregrina mansisset exempla, nec in Romanos mores, cum
 alii adhuc in vita virtus, & suppliciorum, irarumque barbaria
 transisset! M. Mario, curvatum populus statuas posuerat, cui
 thure & vno Romanus populus supplicabat. L. Sylla persungi-
 crura, erui oculos, amputari manus uisu: & quastories occi-
 derat, quoties vulnerabat, paullatim & per singulos artus lace-
 rauit. Quis erat huius imperii minister? quis, nisi Catilina, iam
 in omne facinus manus exercens? hic ilium ante bustum Q.
 Caroli carpebat, grauisimus mitissimi viri cineribus: supra
 quos vir mali exempli popularis tamen, & non tam immorito
 quam nimis amatus, per stillitudine sanguinem dabant. Dignus
 erat Marius qui illa pateretur, Sylla qui iuberet, Catilina qui
 faceret: sed indigna Resp. qua in corpus suum pariter & hostiū,
 gladios reciperet. Quid antiqua persecutor? modo C. Caesar,
 Sextus Papirianus, cui pater erat consularis, Beliennum Bas-
 sum questorem suum Procuratoris sui filium, alias Senatores,
 & equites Romanos, vno die flagellis cecidit, torst, non questio-
 nis, sed animi causa. Deinde adeo impatiens fuit differenda vo-
 luptatis, quam ingens crudelitas sine dilatione poscebat, vt in
 Xysto maternorum hortorum, qui porticum a ripa separat, in-
 ambulans, quosdam ex illis cum matronis atque aliis senatori-
 bus ad lucernam decollaret. Quid inflabat? quod periculum,
 aut priuatum, aut publicum vna nox minabatur? quantum
 fuit, lucem exspectare? denique ne senatores populi Roma-
 ni soleatus occideret?

S. 3. Quid Seuerum imperatorem, vere seuerum,
 vere nominis fui, an & his monistris adiungam? Ira-
 cundiorem vix orbis expertus est. Cuienim ex om-
 nibus, quos casus, & necessitas in adiuvera casta con-
 icebat, vnuquam pepercit: nec morte inimicorum satia-
 ta ira est. Senatorum, inquit, Aelius Spartanus, qui in bel-

lo erant interempti, cadauera dissipari iusserit. Deinde Albini Seueri ira-
 corpore allato, pene seminecis, caput abscindiri iusserit, Romamque
 deferri, idq. literis prosecutus est. Victor est Albinus die XI. Ca-
 lendas Martii. Reliquum autem cadauer eius, ante domum pro-
 priam exponi ac diuidi iusserit. Equi præterea ipse residens, supra
 cadauer Albini egit, expauscentemque admonuit ut effrena-
 tus audacter protereret. Addunt alii quod idem cadauer in
 Rhodanum abiici præcepit, simul eius vxoris, liberoruq. eius. In
 terfectis immumeris Albini partium viris, inter quos multi prin-
 cipes ciuitatis, multa fæmine & illusfris fuerunt, omnium bona
 publicata sunt, ararumque auxerunt: tum Hispanorum, &
 Gallorum, proceres multi occisi sunt. Deniq. militibus tantum
 stipendiorum, quantum nemo principum, dedit. Filiu etiæ suis
 ex hac proscriptione tacum reliquit, quantum nullus Impera-
 torum, quem magnam partem auriper Gallias, per Hispanias,
 per Italiam Imperatorem fecisset: tucq. primum priuatarum
 rerum procuratio constituta est. Multi sane post Albinum, si-
 dem ei seruantes, bello à seculo superati sunt.

S. 4. Quos motus in Republica illa bellua conci-
 tat, q. celeri vindictæ cupidine, quam cœco nocendi
 procul, nec sibi parcit: Cum aduersus, inquit Val. l.9.
 c. 3. Afrubalem Liuius Salinator bellum gesturus urbe egredie-
 retur, monente Fabio Maximo, ne ante descendere in acie, quæ
 hostis vires, animumq. cognosset, primâ occasionem pugna-
 di, non omisstrum se respondit. Interrogatusq. ab eodem, quid
 ita tam festinanter manum cōserere velleret: vt quam celerrime
 (inquit) aut gloriam ex hostibus vicit, aut ex ciuibus prostra-
 tis gaudium capiam. Ira tum atq. virtus sermonem eius inter-
 se diuferunt: illa iniuste dñationis memor, hac triūphi gloria
 intenta. Sed nejcio an eiusdem fuerit hoc dicere, & sic vincere.

Nec minus cœcè legiones Romanæ, magno ho-
 stium cōmodo, dolorem, iramq. satiarunt. Fabio cō-
 sole vniuersus peditatus ad hostium delendas copias
 missus, cum posset delere, noluit, memoria impedit
 ab eo legis Agrarie, fixa animo irā retinens. Appio du-
 ce, cum vincere posset, terga dare hosti maluit, he Im-
 perator, a cuius patre sua commoda impugnata no-
 uerat, victorium more triumpharet.

S. 5. Q. Metellus subactam Hispaniam, odio Q. Pompei, qui successor mittebat, pene prodidit. Nā
 omnes, qui modo militiam suam voluerū finiri, dimisit: cōne-
 cutus petentibus, neq. causis excusis, neq. constituto tempore de-
 dit: Horrea, custodib. remoris, oportuna rapinae præbuit: arcus
 sagittariorumq. Cretensium strangi, atq. in annem abiici iusserit: ele-
 phantus cibaria dari retuit. Quibus factis vt cupiditatise sue in-
 dulsi, ita magnifice gestarum rerum gloriam corrupit: meri-
 tumq. honorem triūphi, hostiū, quā ira, fortior vīctor, amicit.

Quid fædus Julianus, qui cum iura daret, identidē
 excandeſcens, non indecora modo conuita, gestusq.
 edebat, sed scurræ ritu in rusticos de iure dīceptan-
 tes inuadens, pugnis eos quatiebat. Omnem enim
 verecundiam ira proturbat: Eo pernicioſor, quod
 iustum omnis iratus suam indignationem arbitratur.
 Qui enim damnare eam potuit, iam vicit.

S. 6. Irarum, & concitationum in vrbe, atq. cœco-
 nomia causas si videamus, plerasq. dubias, leues, per-
 sonis ignoscēdas, iniustas esse deprehendemus, & cū
 iusta videtur vltio, cā tamen crebro modū excedere.

Dubia causæ certissimis exitiis reges, vrbeſq; in-
 uoluerunt. Contra primas (Senec. l.2.c.22. de ira) itaque
 causas pugnare debemus, causa autē iracundia, opinio iniurie
 est: cui non facile credendum est, nec apertis quidem, manife-
 stisq. statim accendunt. Quadam, falsa, verispeciem seruit.
 Dandum semper est tempus: veritatem dies aperit. Ne fint au-
 res criminibus faciles, hoc humanae nature vritium suspectū,
 notumq. nobis sit: quod qua iniuriā audimus, libenter credimus:
 & antequam iudicemus, inascimur. Quid, quod non crimina-
 tionibus tantum, sed ſuſpicionibus impelluntur, & ex vultu, re-
 fugi, alieno peiora interpretari, innocentibus irascimur? Itaq. Dubio non
 agenda est contra se causa absentis, & in ſuſpicio ira retinenda.
 Potest enim pona dilata exige, non potest exacta reuocari. No-
 tatus est ille tyrannida, qui imperficio opere comprehensus, &
 ab Hippo.

Ira in dū
 proprium
 hostiū vici-
 riā p̄a-
 bet.

Q. Pompei
 ira in pro-
 uinciam
 prodidit,
 triūphi
 perdida.

Ridicula
 ira Juliani
 apostata.

Dubia iude-
 rum causæ
 certe ſunt
 existit.

Dubio non
 est impon-
 da pena.

ab Hippiatortus, ut consciens indicaret, circumstantes amicos tyranus nominauit, quibus quam maxime caram salutem eius sciebat. Et cum ille singulos, ut nominati erant; occidi insisset, interrogauit: Ecquis superet? Tu, inquit, solus, neminem enim alium, cui carus essem, reliqui. Effeit ira, vt tyrannus tyranicidam manuus commodaret, & praefidia sua gladio suo cederet. Quanto animosus Alexander? qui cum legisset epistolam matris, qua admonebatur, vi à Veneno Philippum me dicu caueret, acceptam potionem non deterritus bibit. Plus sibi de amico suo creditit: dignus fuit qui innocentiam haberet, dignus qui faceret. Hoc eo magis in Alexandro laudo, quia nemo tam obnoxius ira fuit, quo rarius autem moderatior in regibus hoc laudanda magis est.

Aristobulus rex Iudeorum inno-centem fratrem occidit. Summa erat inter Aristobulum fratre caritas, sed credulus, & festinans, fratrem Antigonum & amicum vnicū perdidit. Rem ita narrat Ioseph l. 13. de ant. c. 19. Sed cum aliquando Antigonus magnificere ueretur in bello, quo tempore populus solenne scenopoegia festum celebrat, accidit ut Aristobulus egrotans decumberet, frater vero, interfuturus sacri splendidis ornatus in templum ascenderet, cum armatorum comitatu, portosum pro salute Regis vota facturus. Tum hi quibus studium erat, excitare inter fratres discordiam, nacti occasionem rebus prospere gestis Antigoni, & pompa quam adornauerat, venerunt ad Regem, & omnia exaggerauerunt, dientes hac iam esse supra priuati hominis conditionem, & affectati regni manifesta indicia: aiebantque venturum breui, cum valida manu armatorum ad occidendum regem, quod stultum existimerat, cum regno solum potiri liceat, communicato honore contentum esse. Aristobulus autem quamvis non omnino his crederet, tamen proficiens quomodo posset, & suspicionem vitare, & securitatem sua confidere, collauit satellites, in loco quiodam obscuro, & subterraneo, (decubebat autem in turri que post, mutata nomine, Antonia dicta est) mandauitque, ut siquidem sine armis frater veniret, nemo eum attingeret: quod si armatus aduentaret, ut trucidaretur, premisit tamen ad eum, qui rogaret, ut intermis veniat. At Regina, & reliqui infidolares, persuaserunt nuncio, ut contraria dicere, audisse fratrem, quod armatur ad extirpationem suis comparasset, & pereret ita armatum contempnatur. Antigonus vero nihil malis sufficiens, & fetsi fratri beneuolentia, ita ut erat, tum tota armatura venit ad Aristobulum, contemplandum se præbiturus. cumque peruenisset ad turrim Stratonis, qua valde obscurus erat transitus, a satellitibus interjectus est. Huius autem talis facile ostendit, quantum possumt luxur, & calunnia, & quam sint efficaces ad subuertendam etiam naturalem beneuolentiam. Et pariter docent, in anticipite causa differre iudicium.

Quid fecit ex aula Constantiniā Neronianam, Crispumque adolescentem imperio abstulit, nisi propria ex cedulitate iracundia? Quid Herodem in propriū sanguinem, affectusque furiauit, nisi quod dubius ementitus accusatio nubis, tanquam veris credidit? Cum igitur iniuriam accepisse arbitrio, comperce animum, dum certi quippiam cognoscas, Ne ante sciuat ira, quam ratio iudicet.

In paruis rebus testes quarunt, iracundia primo ma-tu proficit. Si alii nunciant, paulisper dubita. His que narrata (Sene. lib. 2. cap. 29:) sunt, non debemus ita credere. multi ementitur, ut decipiatur: multi quia decepti sunt, aliis criminatione gratiam captat, & fingit iniuriam, ut videatur doluisse faciam, & aliquis malignus, & qui amicitias coherentes diducere velit: est sufficax; & qui spectare ludos cupiat, ut ex longinquō tutoque speculetur, quos colligit. De paruula summa iudicatu, tibi res sine teste non probaretur, tefsi sine iurando non valeret. Vtique parti dares aduocationem, dares tempus, nec simil audires: magis enim veritas eluet, quo sapientis ad manum venit.

Aureum omnino consilium, quo si principes, & senatores uti vellent, dimidium malorum mieri homines vitaissent, nec se anxietate, alios odio torquearent.

Ira vero excusatō- §. 7. Grauissimum est, cum summa potestas se concitauit in innocentem, quia excusationem null-

lam admittit: ne indicare quidē innocentia permit- nem audiūt.
tit, quia iniusti furoris exprobationem esse putat. Id inuiti.

eo remedio magis ascenduntur principes, quibus ipsa integritas, tāquam iniquæ exandescientiae testis, redditur inuisa. Vicissim tamē, & illi principes odio- Malunt a-
fissimi redduntur, qui temere accusantibus non mo- lios nocen-
do aures dant, sed credunt etiam, iuste se se excusanti- tes videri,
bus aditum negant, & vltro irascuntur. Et quod pef- quam se si-
simum est humani ingenii vitium, quia eos a se laflos existimant, oderunt. Ideo vero oderunt, quia eos er- motos.

ga se male affectos arbitrantur, quia eos formidant: quanquam enim infirmos esse norint, tamen pericu- Iniqua re-
lum esse sciunt, etiam ab inuialido, precipue si exaspe- gum ira, et
ratus sit qualifcunq; aduerfaris. Nam iam post

Quilibet infirmus adiuuat ira manus. innocentia

Quocirca periculose animo indulgent suo, qui ira cognitam duce, ad principum, aut R. cip. accusationem pergunt: durat.

& contra potentiores cum tacere liceat, simultatem profitentur. Maneat omnium mentibus infixa notis:

Nimium firma vox eius, qui in cultu regum consenserat, qui, excusandi cum quidam interrogaret, Quomodo rarissimam rem in studium re-
aula consecutus esset senectutem: iniurias, inquit, accipiendo, ges exaffe-
& gratias agendo. Sat in lubrico stas, qui Reipublicæ rat, quia
præses, aur principi seruus, nihil opus est, ut te ipse agi-
prohibeat. Quid consecuti sunt equites Romani, cum Pra-
turam Cn. Flauio collatam ita dolerent, ut annulos merarie i-
phalerasq; detrahentes? Tanta erat affectuum im-
potentia, sed inanis, & populo potentiori ridicula. Nam
primo sic bene collocata suffragia sua arbitrantur, id-
eō enim prætorem esse iussurunt Flauium sordidissi- iram ofsten-
ma cōditionis hominem, ut superbæ nobilitati do- tare noxiū
lorem inurerent; & dedecus suum perdiderant, ni sic est.

eques irasceretur. Deinde populum magis abalienarunt, cu enī plurimi essent Cneo Flauio pares, pluri-
ni illo inferiores, omnes se in illo contemptos vel-
ut pauperes, sordidosq; arbitrati sunt. Deniq; popu-
lo demonstrarunt, qua parte vulnus paterent.

§. 8. Multo saepius contingit, ut causa sciuendi leuis sit. Tantoq; est furor magis improbus, quo mi- Leuis causa
grauium
variarum.

nor causa. Si calida non bene præbeatur, ministrum feruente perfundunt. Si vitrum fractum est, puer ad murenam rapitur; si calcus luro aspersus, vapulat qui

cauere non potuit, si turbata toga, dies dicitur ei, qui casu occurrit; si lepus parum ad palatum est, flagellis cocus scinditur; si pilus vnum incōposito structus est, ancillula laceratur. Quenam hæc infanía est? Ira prōfecto cœca est, aut nūlāvōtis, obscuroq; oculo, & de mente deicit.

Pueri ob amissas nubes, in lacrymas soluntur, arthritici, ad suspicionem tactus exclamant. Infirma corpora, omnis aura subito deicit. Pu- Aegra mē-
deri dicere, quam parua res, regum potentissimos in bella cogat, sed eadem causa priuatos iurgis, & litibus implicat, quorum non mitiora bella, nec ciuiliores ira, sed minor potentia. Miser animus qui tam fa- bra omnis
venus in-
festat.

Graci, quos omnia dispendit, omnia aduersa affli-gunt, qui nūgūs effuercent, in minutulis tragædias conciunt, qui semper quasi in fermento tumescunt,

Cotyn portius imitentur, cui cū figlina precioso ope-re, sed fragili fabrefacta, essent donata, vniuersa con-fregit, ne h̄i à seruitiis indiligenter tractantibus com-

Causas tol-
lat prudens
princeps.

minuerentur, sciuendi occasionem præberent. Quis Neronem sanum diceret? qui ad minima usque adeo excandescet, ut multos occidi iussit, quod diuinam principis vocem frigide laudasset, quod voluntatib. principis obrectasset? Octauiam repudiat,

Apud iratos
& potentes
nihil secu-
rum, ipsi
obsequis
offendan-

Poppæa vterum elidit. Caio regnante, arque stolidi multa agente, risisse proceribus capitale fuit. Tiberio præsente capram nominasse, maiestatis crimen erat, quod barbam non dissimilem sub lentiis istis maxillis tur.

cruentus gereret. De loco superiore prospexit, caluitiemque notasse, non minore pena vindicabatur, quam si lapides in prætereuntem misisset. Hos igitur perpetuis iracundia irritamentis agitari necesse est. Quid non modo hominum, sed Sybaritarum perditissimus Mindyrides, seu potius nomine eius est Minydrides, de quo Herod.lib.7. Alian.lib.9.cap.24. qui gloriatu annis 20. se nec solem orientem, nec occidentem vidisse. Qui ut refert Atheneus lib.6.cap.12. Sicyonem profectus, aucupes, pescatores, & mille coquos periter illud traxit. Quanta in cura fuisse eum putandum, quoties iratum, si periculum esset, ne ortum, vel occasum videret? qui velut Medusa caput, orientem lucem trepidaret? Cum vidisset (inquit Seneca, lib.2.cap.25.de ira) fodientem, & altius rafraenum alleuante, laffum se fieri questus, vetuit illum opus in conselitu suo facere, idem sapius questus est, quod foliis rosa duplicitatis incubuisset. Mirabilior lectio alterius libri est, apud Iustum Lipsium. Idem bitem habet sapius questus est, quod foliis rosa duplicitatis incubuisset. Hac si non tam modum tam parvam nulla excitabant, quid de ceteris existimemus? Non enim si calceus premeret, examinare potuisset? Causa si nec dubiae, neclues, sunt tamen frequenter eiusmodi, ut perfuncti condonandae sint, aut sane non imputantur. Grauen iniuria Nabal Davidi principi innocentia intulerat; sed vltum cum featuosus que properaret, deprecationi invoris illius, & stultitia donauit. Si inimicus est, qui legit, nihil noui est, si amicus, benefactis pristinis imputa. Huius atas, illius dignitas, alterius imprudentia excusat. Apud aequos iudices imprudentia pro innocentia habetur: Exemplum hic nobis est Christi Salvatoris benignitas, & humanitas in cruce pro illis, qui quod facerent, nesciebant, deprecantur.

S. 9. Denique si causa iniusta est, maximas infest clades ira, infidisi machinationibusq; omnia replet: si irascitur, quia quantum iusliti bibere, vel non voluit, vel non potuit. Si minister esse tyrranicæ crudelitatis, vel libidinis recusavit. Si adulatrii fatus humiliter non didicit. Nunquam tutta imperia illa fuerunt, que grauiter, & iracunde virtutibus incubuerunt. Verum horum malorum tractatio, ad libros, de bello, & seditione, pertinent. Nunc ea que tantu tamq; perniciose flammæ restinguendæ idonea sunt, tradimus, ad quod plurimum conferent, & que dicta sunt, quæque dicturus sum.

Multos ad vindictam celeres retraxit, armataq; iram sufflaminauit, recordatio fui. Ita Christiani, & Ethnici suadent. Greg. Mor.5.c.32. Secundus autem seruanda & consuetudinis modus est, ut cum alieno excessus afficiamus, nostra, quibus in aliis excessimus, delicta cogitemus. Considerata quippe infirmitas propria, mala nobis excusat aliena. Patienter namque illatam iniuriam tolerat, qui pie meminit, quod fortasse adhuc habeat, in quo ipse debeat tolerari. Et quasi aqua ignis extinguitur, cum surgente furore animi, suaq; cui ad mentem culpa reuocatur, q; erubescit fibi peccata non parere, qui vel Deo, vel proximo sepe recolit parcenda peccasse.

Et Seneca lib.2.ca.28. Sed ne ad illam quidem, arctissimam innocentiam formularum, praestare nos possumus. Alia fecimus, alia cogitauimus, alia optauimus, alia fauimus: in quibusdam innocentes sumus, quia non successit. Hoc cogitantes, & quiores sumus delinquentibus. Cedamus obvigatorum: virgine nobis ne irasciamur (Cui enim non si nobis quoq; minime dix. Non enim illorum, sed lege mortalitat; patimur, quicquid incommodi accidit.

Et: Quisquis ad se retulerit, quoties ipse in suspicionem falsam inciderit, quam multis officiis suis fortuna speciem iniuria induerit, quam multos post odium amare coepit, poterit non statim irasci: viro, si sibi tacitus ad singula quibus offenditur, dixerit: Hec & ipse commisi. Sed vbi tam equum iudicem inuenies? Is qui nullus non vxorem concupiscit, & satis iusta causam putat amandi, quod aliena est, idem uxorem suam appetit.

**Grandia
peccantes,
ferro &
igne leuia
sequuntur.**

vult: & fidei acerrimus exactor, est perfidus: & medacia persegitur, ipse peritus: & item sibi inferri egerrime calumnator patitur. Prudicitiam seruorum suorum attentari non vult, qui non pepercit sue. Aliena vita in oculis habenus: a tergo nostra sum: Agnouit Iudas peccatum suum, dum suę scorrisionis immemor nurum crudelibus flammis addicit. Tanta est humani ingenii prauitas, vt grauissime persequatur delicta, quib; ipsi vel maxime sunt obnoxii. Furta sociorum Pyratae morte puniunt, qui ira suę gentes impendunt, de litigii ciuiu ius dicunt. Ignoscet alius multum, tibinib; dictum est antiquis gentibus. Hoc arduum vt sit Christianis vereor. Mitigabo igitur, forte aliud obtinebo. Ignoscet alius aliquid, qui tibi ignoscit omnia. Stultus amor est, dignusq; notari, eius qui dicit: **Egomet mi ignofo:**

Verum si tamē tenacior est, quam ut excuti possit. Ignoscet & alius. Quod si nobis ignoscere, tu ciuitus de mentis statu deturbabere, q; alios stomachando corriges. Greg. Nazianz: Itam vehementius inflamatam de metis statu deiiciere, ac deturbare docet. Ita etiam Salomon docet Prou.27.4. Graue est saxum, & onerosa arena, sed ita stulti vtragi granior. Et D.Greg.5.Mor.c.31. Iræ stimulis accesum corporalitatem, corpus tremunt, lingua se precipit, facies signescit, exasperantur oculi, & nequaquam recognoscitur noti. Lingua quidem clamore format, sed sensus quid loquatur ignorat. In quo itaq; iste ab arreptitus longe est, qui actionis sua conscius non est. Et Sene.l.2.c.36.de ira. Magis illud videndum est, quæ multis ira per se nocuerit. Aliu nimio fernore rupere venas, & sanguinem supra vires elat: clamor egestus, & luminum suffudi aciem, in oculis rebememus humor egestus, & in morbos egypti recidere, nulla celerior ad insaniam via est. Multi itaq; continuauerunt ira furorem, nec quam expulerant mentem, vñquam recuperantur.

Aiacem in mortem egit furor, in furore ira. Mortem liberis, Alii infestat sibi, ruinam domui implicantur: & irasci negant, non minus quam insanire, furuof. Amicissimis hostiis, vitandis, carissimis legum, nisi qua nocent, immemores, ad minimam mobiles. non sermone, non officio, non aditu facilis. Omnia per vim gerunt, gladius & pugnare parati, & incumbere. Maximum cum malum illos cepit, & omnia exsuperans vitia.

Quantum hoc malum est, quod & sibi malum imprefcat? Cum ceteri affectus malum fugiant?

S. 11. Insanientium & fere furiosorum iras videbitur. Aureus est Plutarchi libellus *De ira, gryne, rufula, &c.* de quadam Pancratia refert, adeo ira obnoxium fulle, vt contra mulam calcitrantem, recalcitrauerit. Iræ stolidæ in regibus vide exempla; primum est, atq; vñnam postremum: *Cyri dementia Gyndes.*

Cyrus (inquit Sen.1.3.c.21.de ira) iratus fuit fluminis. Nam cum Babylonem oppugnatatur, festinaret ad bellum, cui maxima momenta, in occasionibus sunt, Gyndes late fuisse amne, vado transire tentauit: q; vñ tuu est, etiam cujusq; ensit astatem, & ad minimum deductus est. Ibi vñus ex his equis, qui trahere regium currum albi solebant, abreptus, rebemeter contumaciter regem: ita autem itaq; amne illam regiu equis meatum auferentem, eo seducturum, vt transiri, calcari, etiam a somnis posset. Huc deinde omnem transitum bellii apparatum, & tadiu assedit operi, donec C. & LXXX. cuniculus diuñum alueu in CCC. & LX. riuos disperget, & siccum relinquere in diversum fluentibus aqua. Perit itaq; & repus, magna in vanis reb. tactura, & militi ardor, que inutilis labor frexit, & occasio aggrediendi impataros, dum ille bellum inductum hosti, cum fumine gerit. Stulior Xerxes qui Ponto trecenta verba infixit. Impius & stultus Sapor rex Periarum, qui diuinitus Nilbi irrita obsidione dilectus, in aere telum, quia Deo nocturis ciaculatus est. Multi in le iras vererunt, idque lane postremum est; omnis enim rabies sepiam coniunit, & scorpius cum vitam deperaurit, caudæ suæ, iusto vulnerc, incubit. Omnia quidem vita ira parunt, auaritia si lucra incidas, aut damnæ adferas; libido, si amores impediadas; atque ita reliqua quandocunq; negantur cupiditat petita, in auxiliis.

*Causa ira-
cundiæ suo-
rum ritio-
rum obli-
uisci.*

*Cum tibi
ignoueri,
ignoscet &
alii.*

*Alii in mor-
bum con-
cti sunt.*

*Alii infu-
reos.*

*Aperta pe-
ricula, &c.*

Ira stolidæ.

fama con-

tra elemen-

ta.

*Ira pon-
do da-*

re.

deuina te-

la.

in aliud

vibrat.

auxilium iras vocant. Sed nulla res magis quam superbia iram exasperat; ideo enim ira est opinio contemptus. Hinc, intersuperbos, semper iurgia sunt. Hinc inter nobiles, quorum antiquum vitium est superbia, tot concertationes, monomachia, infidiae, quia facilime iniuriam accepisse se arbitrantur. Hinc in viribus, quae aristocratiam colunt, plurimas dissensiones. Hinc perniciose, & ingruente bello periculose leges, quæ potentiam iræ in subditos indulgent. Tales sunt aut leges, aut consuetudines farmaticæ, quibus agriculturarum vita vilius habetur.

§. 12. Non desunt tamen irarum patrōni, imo & laudatores. Utilem esse Reipublice, sine illa contemni potestatem. Apud Plutarchum dicitur esse ira cos fortitudinis, ἡστὸν τὸν ἔμπολον, τῷ σοματικῷ. Fortitudini iram praestare, quod tintura panno, quæ eum spectabilem efficit, & quod chalybs ferro, cui consolidatus firmatatem, secundique vim conferit. In feris id cunctis apparere, illis, pariterque hominibus hoc esse σύμφωνον θέλου. Innata nobis arma, latini quoque fortitudinis coram appellant. Non iraci aiunt esse lentitudinis. Viris fortibus conuenire; ἔχειν κάποιον ὕψος τελέση, & tum quemque vere fortem esse; ἔτοι μέτοι ἔνθετον ἔμπολον.

Natura si-
ne violatio-
ne sui, hoc
est sine fu-
rore satis
missus est.
Habendum esse iram non irritam, & tum pulchre mun-
tum animum, cum iram illi quasi formidabile praefidium impositum fuerit. Contra eos stat conitanter, & iniota voce clamat natura ipsa; nempe sibi ad tuitionem, salutemque sui datam esse fortitudinem, iram sibi aduerfariam esse, ipsam fortitudinem precipitare. An secundum (Senecalib. i. cap. 5. de ira) naturam sit, manifestum erit, si hominem infexerimus: quo quid est mitius, dum in recto animi habitus est? quid autem in crudelius est? Hominem quid aliorum amantius? quid ira infelix? Homo in adiutorium munuum generatus est: ira in exitium. Hic congregari vult, illa discedere: hic prodeesse, illa nocere: hic etiam ignorare succurrere, illa etiam carissimos petere: hic aliorum commodis, vel impendere se paratus est: ira in periculum, dummodo dedicar, descendere. Quis ergo magis na-
turam rerum ignorat, quam qui optimus eius operi & commen-
datissimo, hoc serum ac perciussum vitium assequat? Ira, vt diximus, auida paenae est: cuius cupidinem inesse pacatissimo ho-
minis pectori, minime secundum eius naturam est. Beneficiis enim humana vita consistit, & concordia: nec terrore sed mu-
tuo amore, in fidelis auxiliis, commune constringitur. Quid ergo non aliquando castigatio necessaria est? Quidam sed bac-
tus, ut si quis eum evenerit, non accipiat, sed quodammodo

*Ratio quia-
do confutit,
nocere vi-
detur.* *sinceritate ratione: non enim nocet, sed medetur specie nocendi.*
Aristoteles 7. ad Nicom. cap. 7. Secundum na-
turam esse ait, & inter opere quoniam recenset, ma-
gisque talem ait, quam cæteras, ideoque venia di-
gnam. Verum ortum à natura affectiones habent
omnes, & ratione temperari debent, que vero ex-
orbitant, iam naturam destruunt.

§. 13. Deinde fortitudo nisi ratione & sapientia
nitatur temeritas est, & audacia, ira perniciosa est
prudentiae, inimica confilio. Prudenter Nazianz.

ἀδεῖς μετ' ὄργης αὐθαλῶς βυλένεται,
Τὰ γὰρ μετ' ὄργης ὄνδέπιον βυλὴν ἔχει.

Nemo per iram tuto deliberat,

Quae enim per iram fiunt nunquam cōsilio dant locum.

Itaque nec in ipsis quidem conflictibus, & arena, ubi
ira est, & phrontisterium, & spoliarium, fortitudini
ira iungenda est. Pyrrhus nobilis lanista, discipulos
ponere iram iubebat, ira, inquit, turbat artem. Quod
si artem quam propriam ira vulgus putat, illa praci-
pitat, quanto magis artem manufactudinis, & pruden-
tiae iuxta quam regitur ciuitas, artem cuius est multos
in unum colligere, mutua caritate, & amicitia deuin-
cire? Nulla alia ratione pauci Romani Cimbros, a-
liaque gentes numero infinitas, fortitudine prestantes,
vicere, quam quod ratione, arte, confilio, in pugnam procederent, illae vero gentes impetu, ferocia,

iraque inconsulta ruentes, se se barbaris maestandas
obicerint. Non igitur iratus imperator, sed prudens
& fortis eligendus est, qui contra hostem non furo-
rem, sed consilium adserat. Non igitur fortitudinis
comes est ira, quamvis enim fortis, & iratus celerius
procurat, vehementius feriat, tamen minus fortiter
agit; quia minus prudenter. Incaute agit, ferire po-
test, se defendere non potest. Habet hoc omnis ira,
sui prodiga est, quid alterius noceat, non quid sibi profi-
tetur, attendit. Fortitudo tempore roboratur, & inua-
lescit, quia consilio vitetur; ira mora elanguecit.
Da spacium furori, sponte sua consideret.

Tantum autem abest, ut viris fortibus mōrbūm
hunc conuenire arbitrē, ut iracundos minime fortē
iudicem. Ira puerorum, & mulierū acres magis sunt,
quam graues. Senes, agri, s̄tientes, fāmentes facile
irāculuntur. Certe Plutarchus irām tribuit imbecillitati
l. οὐδὲν διαφένειος. οὐδὲν διάφημα μεγάλου δεῖν εἰ τραχή^{ται}
παληγός παθεῖσθαι, οὐτὸς εἰ τούς μελακωτά τούς Λυκαΐδας τεσσεράκοντας
τὸ λυπητόντα ἔρθοντας οὐφέρει μετίσταντα δύοντα μετίστοντας αἱ
δενειας. οὐδὲν διαφένειος οὐδὲν διάφημα, οὐδὲν διάφημα εἰ τυ-
χούντας, οὐδὲν διαφένειος οὐδὲν διάφημα, οὐδὲν διάφημα εἰ τυ-
χούντας. Ut enim vltus aut tumor affectus est plague aliquius
magnum carnem inflicta, sic in mollescimis animis inclinatio
ad dolendum exprimit & affert maiorem irām at maiorī imbe-
cilitate. Ideoq; & stemma maribus iracundiores sunt, & inco-
lumbibus languidi, & iuuueniis senes, & feliciis arumosi.
Tumor non
more pelli-
tur.

Nec aliter natura doct^r. Rhei c. 2. appareat iam ex his, quomodo se habentes irascantur ipsi, & quibus, & propter quae. Ipsi enim cum dolent. Nam aliquid appetit dolens. Siue igitur directe oblitus est aliquis, ut juveni ab�berendum, siue non directe, similiter idem videatur efficeri, & si refragetur aliquis, & non siccatur agitur, & si qua alia in re turbarit sic se habentem: omnibus irascitur. Quamobrem agrotantes, pauperates laborantes, amantes, stitentes, omnino cupientes, & non recte agentes, iracundi sunt, & qui concenserunt, idonei. Maxime quidem aduersus eos, qui presentem statum deficiunt, ut agrotantes quidem in iis, que pertinent ad morbum, pauperates autem laborans in iis, que ad paupertatem, belatores in iis, que ad bellum, amator in iis, que ad amorem. Similiter vero etiam in aliis: preparatus enim quisque ad suum cuiusq^z iram ab inherent^e affectu.

Imbecillium igitur, & ab infirmitate ira est; Muliembre est, inquit Seneca, in ira furere. Certe scriptura testatur; non esse iram supra iram mulieris. Sic canit & Satyricus Sat. 6.

--- Quoties facit ira nocentem
Hunc sexum, & rabie iecur incendere feruntur
Principites, ut saxa iungis abrupta, quibus mons

Subtrahitur, clusoque latus pendenter ecedit.
Tum vero se ipsa & iracundior mulier, cum utrum gestat, aut aetate grauis est, ita docet Conciliator. lib. 10. probl. cap. 35. Optime Menander:

Iratū fine
sanguine
vincit pru-
dens.

Ira in prælio cito ces-
sat, & ti-
more pelli-
tur.

*Tumor non
est Forti-
tudo.*

Miserific-
de irascun-
tur, quia se
contemni-
butant.

*Non est ira
supra iram
mulieris.*

Tempus est tristissimum annum, quam canem.

§.14. Verū iniuriam non modo sanctissimis martyribus, vere, proprieq; Heroib; inferilla sentētia, fed omni fortium fortissimo, Christo domino, qui proposito gudio sustinuit crucem confusione contempta. Summa fortitudo est contra dolores, mortem, tormenta stare immobilem, id hominū mortificiū præfitterunt. An tu Christum iratum existimas, cum suis pendens in tormentis dixit: *Pater ignosce illus?* An Stephanum cum eadem verba inter lapidantium iecus repeteret? Placidissima est igitur fortitudo. Nunquam recipienda est ira, quamvis aliquando occasione diuersarū causarū utilis fuerit. Verū codem modo utilis aliquando fuit ebrietas, quia tyrannos sponuit, & liberavit innoxios; quid bonum sit, non quid aliquando bonos exitus fortiantur quārimus.

Martyrum probatissima tristitia insania non eguit.

§. 15. Quomodo igitur populorum rectores tot improborum cupiditates compriment, tot secu-
N. Ira non est frangen-

dis impro-
borum cu-
piditatis
necessaria.

Iera vindicabunt, nisi irascantur, iraque tercent?

Responsio in promptu est. Metuant iustitiam tuam, prudentiam, vires, improbi, non furorem. Quicquid præter hæc timetur inuisum est: nec modo inuisum est, sed periculosum, & contemptum expostum. Nihil enim magis rideri solet, quam incalsum tumultuans iracundia. Non ergo iraci sceleribus debet princeps; quia cum omnia plena sint virtus, nunquam iram ponere valebit; si putet omnibus irascendum. Si tantum irasci vis, quantum scelerum indignitas exigit, non irascendum, sed infaustum est. Multitudine peccantium tollit iram principis, qui nec vniuersis debet irasci, nec singulis. Non ofor, sed corrector sit peccantium, cum puniendum est, sine motu, quemadmodum leges quæ irasci nesciunt, supplicium decernat. Puniat, non tam quia peccatum est, sed ne peccetur. Ira iudicis etiam iustissimam sententiam suspectam reddit. Plus vultu, quam morte tortuer, cum furia instar diram faciem diri affectus preferat. Nihil tamen aque (inquit Seneca l. 2. de ira. c. 35.) profuit, quam primum intueri deformitatem rei, deinde periculum. Non est ullus affectus facies turbatior: pulcherrima ora sedecit, torus vultus ex tranquillissimi reddidit. Liquid decor omnis iratos: & sine amictu illius compostris sit ad legem, attrahet vestem, omnemque curam suæ effundit. Si capillorum natura vel arte iacentium non informis est habitus; cum animo inhorrescunt, tumescunt vene, concutitur crebro spiritu pectus, rabida vox eruptio colla distendit: tunc artus trepidi, inquietæ manus, totius corporis fluctuatio. Qualem intra putas esse animum, cuius extra imago tam foeda est? quanto illi intra pectus terribilior vultus, acrior spiritus est, intensior impetus, rupturus se nisi eruperit? Quales sunt hostium, vel ferarum cæde madentum, aut ad cædem cunctum aspectus; qualia poeta inferna monstrâ finxit, succincta serpentibus, & igneo flatu; quales ad bella excitanda, discordiamque in populos diuidendam, pacemque lacerandam, terrimæ inferum exēunt Furia: talen nobis iram figuremus, flamma lumina ardentia, sibilo mugitusque & genitu & striore, & si qua his inuisior vox est, perfringentem, tela manu utraque quatentem: neg, enim illi tegetur, cur a est: toruam, cruentamque & cicatricosam, & verberibus suis liuidam, incisibus resanis, offusam multa caligine, incurvantem, vastantem, fugantemque: & omnium odio laborant, sui maxime: si dister nocere non posit, terras, maria, celum ruere cupientem, infestam pariter, inuisamque. Vel, si videtur, sit qualis apud rates nostros est.

Sanguineum quatens dextra Bellona flagellum,
Aut scissa gaudens vadit Discordia Palla.

Medico non
opus est ira.

In omnibus odia incurrit iudex, qui quod virilitati publicæ debetur, suis tribuit affectibus, miserantur omnes reum, quamvis extrema meritum, si illi iratum iudicem animaduertant. Medicus tot ægros siue indignatione aspicit, Chirurgus cum secat, vrit, & grauius, quam tortor, excartificat, non irascitur. Quicunque ergo Christianæ professionis est magistratus, Christi, sanctorumque martyrum, & Episcoporum manuæ studinem imitteret. Iras, contumelias, & similes ciuium omni studio tollere nituntur. Quorum iras, contentionesque nouit in labiles, exulare iubeat. Si crimina ausi fuerunt merito supplicio plectat. Nunquam ira potentiorum indulget pœnam infirmioris. Nisi id sedulo curet, orientur ingentes difficultates non modo cum virilitas ostentatur, & sceleris emolumentum proponitur, sed etiam cum infatiable vincendi studium animos occupavit; plerasque lites initio leues contentionis ardor exasperauit. Contentio ex contentione, ita ex ira, vrit, ex imagine dum libi specula opponuntur, enafciunt, & mutuis aspectibus mala multiplicantur. Vide Remp. Romanum Neronis æuo; & concidisse nihil miraberis. Seneca lib. 2. de ira. Alius iudicis patris accusat, quo mereri satius fuit: alius cum mare

Ira vincen-
di studio
augetur.

conficit: alius delator venit eius criminis, cuius manifestus reus est: & iudex damnatur quo fecit, eligitur: & coronapro mala causa, bona patroni voce corrupta. Quid singula personæ? cum videbis forum multitudinem refertum, & septa concursu omnis frequentia plena, & illum circum, in quo maxima pars populus offendit: hoc scito, insincit tantum esse virorum, quantum hominum. Inter eos quos togatos vides, nulla pax est: alter in alterius exitium leui compendio duicitur. Nulli nisi ex alterius damno quæstus est: felicem oderunt, infelicem cœmentant: maiorum gratae sunt: diuersis stimulantur cupiditatibus: omnia perdita ob leuem voluptatem, prædamque cupunt. Non alia quam in ludo gladiatorio vita est, cum iudicem viuentium pugnantiumque. Ferarum iste conuentus est: nisi quod ille inter se placide sunt, morsuque similius abstinent, si mutua laceratione satiantur. Hoc uno ab animalibus mutis differunt, quod illa mansuetus sunt ventibus, horum rabies ipsos a quibus est nutrita, depascatur.

§. 16. Indefessum, sedulum, efficacem, ætuosum esse principem volo, iracundum veto. Clementia cum graui supplicio bene conuenit, cū ira nunquam: S. Cyprianus l. de lapis. Imperitus est medicus, qui tumentes vulnerum sinus manu parcente contractat, & in altis recessibus viscerum virus inclusum dum seruat, exaggerat. Aperiendum vulnus est, & secundum, & putramibus amputatis, medela fortiore curandum. Vœs eretur & clamaret, & conqueratur eger impatiens per dolorem, gratias ager postmodum, cum senserit sanitatem.

Sæpe in Republica salus seueritate queritur, quæ in militia certe necessaria est. Insignis dux (teste Tacito lib. 13.) seueritate exercitum continuit. Annotatusque miles, qui fascem lignorum gestabat, ita præriguisse manus, ut oneri adharentes, truncu brachii decidenter. Ipse cultus leui, capite intecto in agmine, in laboribus frequens adesse: laudem strenui, solatum iniurialis, exemplum omnibus ostendere. Dehinc quia duritiam coeli, militique multi avuebant, describantque: remedium seueritate questum est. Nec enim vt in aliis exercitibus, primum alterumque delictum venia prosequebatur, sed qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat. Idque vsu salubre, & misericordia melius apparuit. Quippe pauciores illa castra deseruere, quam ea in quibus ignorabantur.

§. 17. Idem in regno sæpe vsu venit. Sed vt lenitudo solui disciplina non debet. Ita asperitas omnino abesse debet. Quam dira, & improba Pisones argumentum, iniustissimo furori iustitiam praetendentis: Seneca lib. 1. de ira, cap. 16. Cn. Piso, fuit memoria nostra vir, à multis virtutis integer, sed prauus, & cui placebat pro constantia rigor. Is cum iratus duci iussus est, qui ex commœtu sine commilitone redierat, quasi interficisset, quem non exhibebat, roganti tempus aliquod ad conquiendum, non dedit, damnatur extra vallum ductus, & iam ceruicem porrigebat, at cum subito apparuit ille commilito, qui occisus videbatur. Tunc centurio supplicio prepositus, condere gladium speculatorum iuber: damnatum ad Pisones reducit, redditurus Pisoni innocentiam; nam militari fortuna rediderat. Ingenti concursu deducuntur, complexi alterum, cum magno gaudio cafrorum commilitones. Concedunt tribunal furens Piso, ac iubet duci trinque, & eum militem qui non occiderat, & eum qui non perierat. Quid hoc indignus? quia vnuus innocens apparuerat, duo perierant. Piso adiecit & tertium, nam ipsum centurionem, qui damnatum reduxerat, duci iussit. Constituti sunt in eodem loco perituri tres, ob vnuus innocentiam. O quam solers est iracundia, ad fingendas causas furoris! Te, inquit duci in beo, quia damnatus es: te quia causa damnationis commiliti fuisti, te quia iussus occidere, imperatori non parvisti. Excoxitus quemadmodum ira crimina faceret, quia nullum inuenierat.

Hæc ira omnia perdit, meritoq; iris imputat excidit sua orbis, quæ per vices passim grassantur, & aliquo semper in loco vastitatem faciunt. Idem Seneca, qui in idcirco hoc loco saepius produco, quia inter omnes regnorum Ethicus

Contentio-
nes Roma-
ne perente
Republi-
ca.

Irreconcia-
bile genit
odium.

Principes
ira infi-
mam vi-
tat, ne us-
set mederi
malis.

Magna se-
ueritas fit
ira esse p-
test.

Instituta
humanita-
te in pa-
no latit
fam pri-
cipiis.

Piso tria
criminis
venit, ubi
nullus erat.

Causas im-
uenit.

Ethicus

Cap. XV. Iram regnantibus ex aequo, & subditis noxiā esse.

153

Ethnici de ira efficacissime scripsit, lib. i. cap. 2. Iam vero, si effectus eius damnaque intueri velis, nulla pestis humanae generi pluris stetit. Videbis cedes ac venena, & rerum mutuas sordes, & urbium clades, & totarum exitia gentium, & principum sub ciuii hasta capita, vendalia, & subiectas tellis faces, nec inter membra coercitos ignes, sed ingentis spatio regionum hostili flamma relucentia. Aspice nobilissimarum ciuitatum fundamenta vix notabilia: has ira deiecit. Aspice solitudines per multa millia sine habitatione desertas, has ira exhaustis. Aspice tot memoria proditoris duces, mali exempla fati, alium ira in cubili suo confidit; alium inter sacra mensa ira percussit; alium inter leges celebrisque spectaculum fori lacinauit; alium filii patricidio dare sanguinem iusit; alium seruili manu regalem aperire iugulum; alium in cruce membra dividere. Et adhuc singulorum supplicia narris: quin si tibi liberis, relictis in quos ira viri exarist, aspicere cœsus gladio conciones, & plebem immiso milite contradicatam, & in perniciem promiscuam totos populos capitū dannam passos, tanquam aut curam nostram deferentibus, aut auctoritatem contumentibus.

Damna i-
vacundia.

Ire reme-
diū est
mora.

Athenodo-
rus reme-
diū ira
Augusto
prescribit.

Oratio cum
mora effi-
cax.

§. 18. De ira moderanda dixi, atque ad alia abiturus: Monco, sed quod olim alii: Nempe. Maximum remedium est ira, mora. Nec ab illa pete initio, vt ignoscatur, sed vt iudicetur. Definet, si expedit: nee rnuersam illam tentaueris tollere, graues habet impetus primos. Totavincitur, dum partibus carpitur. Athenodorus iam senior, (puto esse, qui fuit preceptor Dionysii Areopagita) cum missionem ab Augusto impetrasset, inter valedicendum extremum hoc mandatum Imperatori reliquit. Cum iratus fueris, nihil dixeris, aut feceris, priusquam apud te græcarum literarum viginti quatuor nomina recensueris. Quo dicto delectatus Augustus, apprehensa eius dextera: adhuc se presente mihi opus est, inquit, totoque anno cum apud se detinuit. Quod si me paulisper audies, o princeps, cum iratus fueris, nihil ages, nihil dices; nisi orationem Dominicam prius corde dixeris; aut si nimium hoc est: Hæc latem verba decurres: Et dimitte nobis debita nostra, sicut, & nos dimittimus debitoribus nostris. At si ad orationem ira detortus animus dirigi non potest. Aliquam duntaxat sententiam recites. Videlicet Matth. 6. 14. Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum; dimittere, & vobis pater vester celestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus: nec pater vester dimittet vobis delicta vestra. Vel cap. 5. 23. Ego autem dico vobis, quia omnia qui trascurrit fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo rachis: reus erit Concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehenna ignis.

Vel Iob. 28. Homo iracundus incendit item, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium, immisit inimicitiam.

Vel Proverbior. 15. 1. Reponsio mollis frangit iram, sermo durus suscitat furorem.

Vel Iob. 36. 18. Non te ergo superet ira, vt aliquem opprimas.

Vel Eccles. 11. 10. Ausfer iram à corde tuo.

Vel Ephel. 4. 31. Omnia amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à nobis, cum omni malitia.

Quod si nec sacra admittit, aliquem ex Ethnici consiliarium sumat. Et dicat:

Qui non moderabitur ire
Infectum volet esse, dolor, quod suaserit, & mens;
Dum penas odio per vim feltinat multo.
Ira furor breuis est, animum rege, qui nifsparet,
Imperat. Hunc frenis hunc compescat catena
Iratu post factum errorem intelligit.
Si irascieris, furis.
Nulli irato crede, ne tuo quidem animo.
Bonī viri cito moritur iracundia.

C A P V T X V I .

*Clementiam in omni Republica colen-
dam esse.*

§. 1. **M**AN S U E T U D O & clementia geminæ virtutes, pari fere semper gradu incedunt, Mansuetudo & clementia ira atque in vnam actionum humanarum effectum conspirant. Mansuetudo ira secundum rectam rationem est moderatrix. Clementia vero poenarum. Vt tramque similitudine quadam ad temperantiam D. Thomæ refert 2. 2. q. 157. a. 3. Nam quemadmodum temperantia voluntates intra gyrum rationis coerset, nec metas honestatis egredi patitur. Ita mansuetudo ferocissimam beluanam, iram vinclis & carcere clausam mitigat, ciceremque reddit, vt non modo non noceat, sed intra licitum sefe, etiam præscriptumque iustitia contineat. Ita Clementia est, non qua per vim & iustitiam non sefir, sed qua mitiores penas, quam iuri rigor, infligit.

Clementia est temperantia animi in potestate vlciscendi. Clementia vel lenitas superioris ad inferiorem in constitutis panis. omnia mi-

Vel est inclinatio animi ad lenitatem in pena exigenda. tigat.

Vel, est virtus aliquid ex merita ac debita pena remittens.

Hæ definitions Seneca sunt, lib. 2. cap. 3. de Cle-

ment. Clarior, & quæ obiectiones tollat Lipsiana,

lib. 2. cap. 12. *Clementia est virtus animum à pena, aut vindicta ad lenitatem cum iudicio inclinans.*

§. 2. Cum vero potissima sint virtutes, thronumque regni corroborent vt Proverb. 20. 28. dicuntur; lis tamen vtrique de statu ab hominibus disputare magis, quam vivere docentibus intenditur. Mansuetudo, inquietum, diminuit iram, clementia penas, at virtus in medio consistit. Hæ vero minus praestant debito, circa rectum ergo consistunt, & illos sive quo virtutis norma fixit. Verum tenetum est non modo sacrarum literarum doctrina, sed philosophorum etiam moderatores, & politicorum, iniques esse virtutes mansuetudinem, & Clementiam, atque adeo honorabiles, vt ceteræ interdum illis deterant. Mansuetudo diminuit iram, quia cum appetitus vltionis sit omnibus innatus, & vindictam lumere dulce sit irato, cum nemo iniurias sibi illatas facile parvas arbitrietur, magna in lucta nobilissima virtus veratur. Cle-

Clementia virtus est elementia iustitiae.

mentia vero penas remittit, quam secundum legem irato.

communem, iustitia legalis exigit, nec tamen iniusta est, sed benigna. Nam secundum rectam rationem remittit penam debitam, aut penam partem. Idque propter quadam particulæ circumstantias, quarum consideratio facit, vt recta sit à feueritate puniendo discessio. Itaque non est contraria feueritati Clementia, neque iustitia. Nulla enim virtus altera

Clementia virtutis repugnat. Seueritas secundum rectam ratio-

non feueritatem penas exigit, quando, a quo, & quantæ sunt tatione mo-

exigenda. Clementia eadem, ratione duce, loco do iustitiae tempore remittit. Sic clementia, quæ rigidæ legis, ver-

non est contra iustitiae legis, verba benigne, & secundum legislatoris mentem in-

terpretatur, & secundum eam indicat, iustitiam non conuelli, sed summum ius, quod summa saepe est iniuria, ad equitatem, imo li verum fateni volu-

mus, ad iustitiam reducit. At si iustitia (aiunt) po-

Clementia jostulat penam, non potest eam remittere clementia, nisi op-

similis est primat iustitiam. Imo vero lex communis penam emoneat.

Clementia postulat, datque exigenda eius potestatem. Non tam verat ob certas causas, miseri, ignorare, mitigate. Neque ullus legislator, suarum legum ad-

eo tenax est, aut esse debet, vt non aliquando locum preciosum, & humanitatē relinquit. Clementia op-

ponit crudelitas, quæ est atrocitas animi in exigen-

clementia. Seneca 1.2. de ira. c. 4. Quid ergo opponitur cle-

mentia? Cruelitas, quæ nihil aliud est, quæ atrocitas animi in

exigen-